

*Ящук Т.А., викладач
Уманський державний
педагогічний університет ім. П. Тичини
tetyanayashchuk@ukr.net*

ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ФІНАНСУВАННЯ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Започаткування та розвиток принципів ринкової економіки, який відбувається у нашій країні, обумовили зміни у розвитку сфери освіти, в тому числі і вищої. Впровадження ринкових елементів господарювання в діяльність державних закладів вищої освіти, а також недостатність державного фінансування, поява приватних вузів, здійснення реформ болонського процесу спричинили проблеми, які потребують свого вирішення.

Основними напрямками розвитку вищої освіти в останні десятиріччя є:

- створення нової нормативно-правової бази, яка відповідає сучасним реаліям;
- впровадження та подальше удосконалення нової моделі формування контингенту студентів, зокрема у питаннях організації їх вступу на навчання;
- застосування нових підходів до фінансування вищої освіти;
- підвищення рівня автономності університетів та розширення їх прав, у тому числі і у фінансово-економічній сфері;
- поглиблення інтеграції освіти і науки шляхом інтенсифікації наукової діяльності університетів;
- впровадження інформаційних освітніх технологій навчання та управління освітнім процесом;
- розробка державних стандартів вищої освіти, що відповідають міжнародних вимогам.

Відповідно до статті 41 Закону «Про вищу освіту», державна цільова підтримка для здобуття вищої освіти надається у вигляді: повної або часткової оплати навчання за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів; пільгових довгострокових кредитів для здобуття освіти; соціальної стипендії;

безоплатного забезпечення підручниками; безоплатного доступу до мережі Інтернет, систем баз даних у державних та комунальних навчальних закладах; безоплатного проживання в гуртожитку; інших заходів, затверджених Кабінетом Міністрів України [1].

Разом з тим, ще у 90-х роках через обмеженість бюджетних коштів відбувся перехід на прийом в університети частини студентів, які оплачують вартість навчання. У той час почали відбуватися докорінні зміни у системі фінансування вищої освіти аж до запровадження протягом останніх років принципу «фінансування суб'єкта» замість принципу «фінансування об'єкта». У зв'язку з цим, фінансовий стан закладів вищої освіти великою мірою став залежати від контингенту студентів.

Зростаючий масштаб діяльності у системі вищої освіти та інші макроекономічні явища сучасності перетворили навчальні заклади у великі суб'єкти ринку, що акумулюють значні фінансові потоки. Це вимагає грамотної стратегії у діяльності на ринку освітніх послуг, оптимальної фінансової політики і актуального менеджменту для реалізації поставленої мети і завдань.

Найголовнішою особливістю фінансового механізму сучасних закладів вищої освіти є багатоканальність системи їх фінансування. У таких умовах важливе значення має не тільки достатня кількість фінансових ресурсів, але й оптимальне поєднання різних джерел їх надходження.

Вчені відзначають, що на сьогодні до основних проблем у фінансуванні науки і освіти в Україні належать несформованість інноваційних механізмів фінансування, які б забезпечували високу якість освіти і науки; неможливість залучення кредитних ресурсів для фінансування освіти домогосподарствами через їх високу вартість; неефективне витрачання бюджетних коштів у сферах освіти і науки (передусім через несформовані критерії соціально-економічної ефективності, а також недостатній рівень застосування принципу «evidence-based knowledge transfer»); низький рівень приватних інвестицій у розвиток науки і освіти, зумовлений несформованим попитом суб'єктів господарювання на інновації, а також недостатньою практичною спрямованістю наукових

досліджень і розробок; низький рівень залучення міжнародних грантів унаслідок недостатньої інтегрованості українських учених у Єдиний науковий (дослідницький) простір; нерозвиненість інститутів громадського контролю за ефективним використанням державних фінансових ресурсів, у тому числі з урахуванням галузевої специфіки [2, с. 29].

Під час здійснення реформування варто передбачити застосування двох загальних підходів у державному фінансуванні вищої освіти: держава фінансує навчальні заклади та/або здобувачів освіти. Роль держави під час фінансування має полягати в оцінюванні ВНЗ за результатами їхньої роботи (навчальна, організаційна, наукова) на підставі конкуренції, та ключовим має стати оцінювання навичок здобувачів освіти після закінчення університету. Водночас повинно бути постійно дотримано виконання соціальної функції держави у сфері вищої освіти (здобувачі освіти – тимчасово переміщені особи, пільгові громадяни, регіональний критерій тощо). При державному фінансуванні вищої освіти необхідно враховувати підтримку розвитку перспективних галузей економіки, стимулювання університетів до конкуренції, планування майбутньої діяльності ВНЗ [3].

Система фінансування освіти повинна бути побудована на принципі первинності освітнього процесу, основною метою якого має бути підвищення якості освітніх послуг на основі ефективного використання фінансових ресурсів. З метою забезпечення оптимального регулювання розвитку вищої освіти необхідно розробити і впровадити порядок формування і розподілу фінансових ресурсів закладів освіти на основі єдиного формату консолідованого бюджету, що враховує як бюджетні, так і позабюджетні фінансові потоки.

Одним із найважливіших принципів зміни системи фінансування вищої освіти полягає, передусім, у розширенні фінансової автономії ВНЗ – як у використанні бюджетних коштів, так і позабюджетних ресурсів.

Поряд із цим, необхідне посилення державного регулювання фінансових процесів сфери вищої освіти, підвищення фінансової відповідальності та фінансової прозорості діяльності вищих навчальних закладів.

Таким чином, необхідною передумовою підвищення якості підготовки фахівців шляхом системного і цілеспрямованого реформування вузівської системи є створення ефективної системи фінансування вищих навчальних закладів. Вирішення цих завдань може бути забезпечене через модернізацію механізмів фінансування освіти із врахуванням специфіки освітньої діяльності, організації навчального процесу, структурної перебудови системи освіти, зміни системи управління з урахуванням міжнародного досвіду.

Список використаної літератури

1. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/15>.
2. Терещенко Г. Державне фінансування вищої освіти як чинник розвитку економіки знань / Г. Терещенко, Л. Олейнікова // Схід. Економічні науки. – 2017. – № 4 (150). – С. 25–31.
3. Савченко І. Г. Модернізація державного механізму фінансування вищої освіти в умовах її реформування [Електронний ресурс] / І. Г. Савченко, О. В. Чумак // Теорія та практика державного управління. – 2017. – №3(58). – Режим доступу : <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/tpdu/2017-3/doc/2/03.pdf>.